

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยศึกษาจากประชากร 67 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 8 คน ครูผู้สอน จำนวน 59 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม การนิเทศแบบมีส่วนร่วม ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการนิเทศแบบมีส่วนร่วม ได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารและครูผู้สอนตามจำนวนประชากร 67 ชุด ได้กลับคืนมาครบจำนวน เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ โดยใช้ร้อยละและความถี่ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชากรเป็นหญิงมากกว่าชาย สำหรับสถานภาพ ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน ในด้านคุณวุฒิทางการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นวุฒิปริญญาตรี อายุราชการอยู่ระหว่าง 11-20 ปี ส่วนความคิดเห็นต่อการนิเทศแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 5 ขั้นตอน พอสรุปได้ดังนี้

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ พบว่า รูปแบบการนิเทศที่โรงเรียนใช้มากเป็นการนิเทศทางตรง รองลงมาคือ การนิเทศทางอ้อม ส่วนรูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมใช้น้อย การปฏิบัติการนิเทศ ส่วนใหญ่มีการวางแผน มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ แต่การวางแผนจะ เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมน้อย การกำหนดรายการและเกณฑ์การนิเทศร่วมกันมีน้อย การสาธิตการสอน ผู้บริหารและครูผู้สอนเกินครึ่งเห็นว่าไม่ได้ดำเนินการ มีการศึกษาดูงานเป็นบางปี การมอบหมาย การเยี่ยมชั้นเรียน และการสังเกตการสอนมีน้อย ปัญหาที่พบมากในการ

จัดการเรียนการสอนคือ การวิเคราะห์หลักสูตร และการผลิตและการใช้สื่อ ส่วนกลุ่มประสบการณ์ที่ครูต้องการความช่วยเหลือมากคือ กลุ่มทักษะภาษาไทย รองลงมาคือกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับเทคนิคการนิเทศที่โรงเรียน ส่วนใหญ่ใช้มากที่สุดคือ เทคนิคการเยี่ยมชั้นเรียน รองลงไปคือ เทคนิคการประชุม และเทคนิคที่ใช้น้อยที่สุดคือ เทคนิคการสาธิตการสอน

การวางแผนและกำหนดทางเลือก พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นว่าโรงเรียนควรจัดทำแผนงาน/โครงการนิเทศภายในที่เป็นกิจลักษณะ ควรมีการจัดทำปฏิทินการปฏิบัติการนิเทศ ควรกำหนดวันเวลาในการนิเทศให้ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผน ผู้รับการนิเทศควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ ควรมีการระดมความคิดเห็นจากคณะครูให้มากที่สุด ควรมีการกำหนดปัญหาที่ชัดเจนร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง การวางแผนร่วมกันจะทำให้ผู้รับการนิเทศยอมรับการนิเทศ และการวางแผนร่วมกันก่อให้เกิดความร่วมมือ การพัฒนาวิชาการ รูปแบบการนิเทศที่ดีควรเป็นการนิเทศแบบมีส่วนร่วม สำหรับเทคนิควิธีการนิเทศที่เห็นว่าเหมาะสมและมีความเป็นไปได้มากคือ การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษาหารือ และเทคนิคการประชุม ส่วนเทคนิควิธีที่เห็นว่าเป็นไปได้น้อยที่สุดคือ การสาธิตการสอน และเทคนิคการให้ศึกษาคู่มือ ตำรา

การสร้างสื่อและเครื่องมือ ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นว่าควรมีการกำหนดรายการนิเทศ และเกณฑ์การนิเทศร่วมกัน ควรมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันก่อนปฏิบัติการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศแต่ละครั้งควรมีสื่อและเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ การสร้างสื่อและเครื่องมือควรเป็นหน้าที่ของผู้นิเทศก์ และผู้รับการนิเทศ สำหรับรายการที่ควรกำหนดลงในรายการนิเทศ ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นว่า เป็นแผนการสอนมากที่สุด รองลงไปคือ การสอนซ่อมเสริม กำหนดการสอน การผลิตและการใช้สื่อ และการบันทึกการปฏิบัติงาน ตามลำดับ

การปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการประชุมชี้แจงก่อนปฏิบัติการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศควรดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ผู้นิเทศก์ และผู้รับการนิเทศสามารถผลัดเปลี่ยนหน้าที่กันได้ ควรมีการนิเทศติดตามผลการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง จะทำให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอนได้ดีขึ้น การนิเทศที่ดี ผู้นิเทศก์และผู้รับการนิเทศควรมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และเห็นด้วยว่าการสังเกตการสอนในชั้นเรียน

ให้บ่อยครั้ง จะสร้างความเชี่ยวชาญให้ครูในการปรับปรุงการเรียนการสอน สำหรับผู้นิเทศที่จะ
 ทำให้การนิเทศประสบความสำเร็จเป็นไปได้ ทั้งศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครูวิชาการ และครูผู้สอน
 ด้วยกัน แต่ต้องมีการวางแผนร่วมกัน และเห็นว่าคณะกรรมการนิเทศควรเป็นในระดับโรงเรียน

การประเมินผลและการรายงานผล ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับ
 ข้อคิดเห็นทุกข้อต่อไปนี้เป็นคือ ควรมีการวิเคราะห์ผลร่วมกันหลังการสังเกตการสอน เมื่อวิเคราะห์
 ผลการสอนแล้วควรมีให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูผู้สอน ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลการนิเทศ
 การจัดทำรายงานผลการนิเทศเผยแพร่ให้โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียนทราบ ส่วนการจัดทำ
 รายงานผลการนิเทศเผยแพร่ให้ทุกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ยังสรุปไม่ได้
 เพราะมีทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยไม่ต่างกันมากนัก การรับรู้ผลการวิเคราะห์หลังการสังเกต
 การสอนก็ยังสรุปไม่ได้เช่นกัน คือ เห็นว่าควรรับรู้เฉพาะผู้นิเทศและครูผู้สอน ควรเปิดเผยให้
 เพื่อนร่วมงานทราบ และครูผู้เฉพาะผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศใกล้ชิดยิ่งขึ้น

สำหรับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วม นั้น ประมวลจากความคิดเห็น
 ของผู้บริหารและครูผู้สอนที่ตอบแบบสอบถามปลายเปิด สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

การศึกษาศภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ โรงเรียนไม่ได้ศึกษาความต้องการ
 ของโรงเรียน การวางแผนยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ การนิเทศ
 ดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ก่อนปฏิบัติการนิเทศ ผู้นิเทศ
 ขาดความรู้ความเข้าใจ คณะกรรมการนิเทศไม่กล้าออกความเห็นและให้ข้อเสนอแนะครูด้วยกัน
 ผู้รับการนิเทศไม่ยอมรับบทบาทผู้นิเทศ ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องการให้มีการนิเทศอย่างต่อเนื่อง
 สม่ำเสมอ ตั้งแต่ระดับอำเภอ กลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน ต้องการให้มีการอบรมเรื่อง
 การนิเทศแบบมีส่วนร่วม

การวางแผนและกำหนดทางเลือก ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นว่าควรมีการวางแผนก่อน
 การปฏิบัติการนิเทศ ควรมีการศึกษาความต้องการของครูก่อนการวางแผน โดยระดมพลังความ
 คิดเห็นจากคณะครูอย่างจริงจัง ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ และ
 ควรมีการอบรม ประชุม สัมมนาผู้นิเทศและครูผู้สอนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ

การสร้างสื่อและ เครื่องมือ ผู้นิเทศก์ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสร้างสื่อและ เครื่องมือ การปฏิบัติการนิเทศแต่ละครั้ง ไม่มีเครื่องมือ ไม่เคยมีการประชุมเกี่ยวกับการสร้างสื่อ และ เครื่องมือร่วมกัน ควรมีการประชุมสร้างสื่อและ เครื่องมือร่วมกัน ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องการ ให้จัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น

การปฏิบัติการนิเทศ ที่ผ่านมาการปฏิบัติการนิเทศเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ ขาดการนิเทศ อย่างต่อเนื่อง ไม่ได้จัดทำปฏิทินการนิเทศ ไม่มีการกำหนดวันเวลาที่ชัดเจน ผู้นิเทศก์ส่วนใหญ่เป็นผู้บริหาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการนิเทศเป็นบางครั้ง คณะกรรมการนิเทศที่ได้รับแต่งตั้งจะไม่กล้า ออกความเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ควรมีการประชุมชี้แจง สร้างความรู้ความเข้าใจ ควรเปิดโอกาส ให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ควรมีการกำหนดวันเวลาในการนิเทศให้ชัดเจน และควรปฏิบัติการนิเทศตามแผนที่วางไว้

การประเมินผลและการรายงานผล โรงเรียนไม่มีการประเมินผลและรายงานผลอย่างเป็นระบบ การดำเนินการนิเทศไปแล้ว การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูมีน้อย ควรให้มีคณะทำงานเพื่อ ตรวจสอบและประเมินผลการนิเทศในระดับสูงขึ้นไป ควรมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง จัดทำรายงาน ผลทุกเดือน และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูมากที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการนิเทศแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน มีผลการศึกษาที่จะ นำมาอภิปรายผล โดยสรุปดังนี้

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการนิเทศ ที่โรงเรียนใช้มากคือ การนิเทศทางตรง และการนิเทศทางอ้อม ส่วนรูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วม ใช้น้อย เพราะผลการศึกษาคือโรงเรียนมีการวางแผนการนิเทศ มีการกำหนดเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ แต่การวางแผนการนิเทศการปฏิบัติการนิเทศเป็นไปตามความต้องการของผู้นิเทศก์ หรือผู้บริหาร ขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผู้นิเทศก์ขาดความรู้ความเข้าใจในการนิเทศ มีปัญหา เรื่องการยอมรับบทบาทผู้นิเทศก์ ผลการศึกษาตรงนี้ใกล้เคียงกับเจริญ ตาฮ้าย (2538) ที่ได้

ศึกษาเรื่อง การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ยังไม่มีการปฏิบัติอย่างเป็นจริงเป็นจัง การปฏิบัติเป็นไปตามนโยบาย ไม่มีการเตรียมการที่ดี บุคลากรในโรงเรียนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในเพียงพอ บทบาทหน้าที่ยังไม่มีการกำหนดชัดเจน ผู้บริหารจะดำเนินการนิเทศเอง เป็นการนิเทศทางตรง คณะครูไม่มีส่วนรับรู้ การมีส่วนร่วมจะเป็นการปฏิบัติตามคำสั่ง ผลการดำเนินการนิเทศภายในจึงไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารและครูยังมีความต้องการความช่วยเหลือในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ผู้นิเทศก็และครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบวิธีการนิเทศ ยังมีความจำเป็นต้องสร้างตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศภายใน

การวางแผนและการกำหนดทางเลือก ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเห็นว่าการวางแผนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โรงเรียนควรมีแผนงาน/โครงการที่เป็นกิจลักษณะ ควรมีการจัดทำปฏิทินปฏิบัติการนิเทศ ควรกำหนดวัน เวลาให้ชัดเจน และควรมีการระดมความคิดเห็นจากคณะครูให้มากที่สุด ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นด้วยว่าการวางแผนร่วมกันจะก่อให้เกิดการยอมรับในบทบาทผู้นิเทศก่อนการวางแผนจำเป็นต้องทำการศึกษาความต้องการของครูอย่างแท้จริงเพื่อทราบสภาพปัญหาที่แท้จริงและมีประโยชน์ต่อการวางแผน ซึ่งผลการศึกษาที่ตรงกับการศึกษาของ อรพินท์ ญาณสร้อย (2540) ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการปรับปรุงการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ได้เสนอแนวทางปรับปรุงการนิเทศภายในในขั้นการวางแผน และกำหนดทางเลือกไว้ว่า ควรให้คณะครูได้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดทางเลือก ครูผู้สอนควรจะเป็นผู้กำหนดทางเลือกว่าจะนิเทศในเรื่องใด โดยมีการกำหนดทางเลือกหลาย ๆ ทาง ใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการมากำหนดทางเลือก มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีปฏิทินการนิเทศที่ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษรที่ทุกคนรับทราบและยอมรับ

การสร้างสื่อและเครื่องมือ ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการกำหนดรายการนิเทศและเกณฑ์ร่วมกัน ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศควรร่วมกันสร้างสื่อและเครื่องมือเพื่อให้เกิดการยอมรับ รายการใดที่ควรกำหนดในรายการนิเทศ ผู้รับการนิเทศจำเป็นต้องรับทราบ ซึ่งผลการศึกษาที่ตรงกับที่ ครุรักษ์ ภิรมรักษ์ (2538, หน้า 53) ได้กล่าวถึงการสร้างสื่อและ

เครื่องมือนิเทศว่า เครื่องมือที่ดีจะมีลักษณะและรายละเอียดที่เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างครูและ
 ผู้นิเทศ การใช้เครื่องมือในการนิเทศจะทำให้ผู้นิเทศสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและให้ความ
 ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนได้อย่างถูกต้อง

การปฏิบัติการนิเทศ ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการประชุมชี้แจงก่อนการปฏิบัติการ
 นิเทศ การปฏิบัติการนิเทศควรทำตามแผนที่วางไว้ การปฏิบัติการนิเทศควรดำเนินการตามปฏิทิน
 มีการต่อเนื่อง ผู้นิเทศที่จะทำให้การนิเทศประสบความสำเร็จ เป็นไปได้ทั้งศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร
 ครูวิชาการ และครูผู้สอนด้วยกัน แต่ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศต้องวางแผนร่วมกัน
 การปฏิบัติการนิเทศบ่อย ๆ ครั้ง จะเป็นการกระตุ้นให้ครูพัฒนางานวิชาการ การปฏิบัติการนิเทศที่
 ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จเพราะขาดการวางแผนร่วมกัน ขาดการนิเทศอย่างต่อเนื่อง ผู้นิเทศก็
 ขาดความรู้ จึงไม่กล้าให้ข้อเสนอแนะแก่ครู ผู้บริหารและครูผู้สอน ต้องการให้มีการประชุมชี้แจง
 ตามรูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดความมั่นใจในทางปฏิบัติ
 กิจกรรม วิธีการนิเทศที่โรงเรียนใช้น้อยมากที่สุดคือ การสังเกตการสอน และการสาธิตการสอน
 ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของ บดินทร์ วัฒนอม (2541) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการนิเทศภายใน
 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า กิจกรรมวิธีการนิเทศที่ถูกละเลย
 มากที่สุดคือ การสังเกตการสอน และการสาธิตการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีภารกิจ
 นอกเหนืองานประจำมากไปจึงไม่มีเวลาสังเกตการสอน ขาดเครื่องมือในการสังเกต ขาดการ
 เตรียมการก่อนการนิเทศ การนิเทศแต่ละครั้งจึงเป็นแบบที่มีมาแต่เดิม คือไม่ใช้สื่อและเครื่องมือ
 และส่วนใหญ่เป็นการตรวจสอบมากกว่าการมุ่งพัฒนา

การปฏิบัติการนิเทศแต่เดิมถึงปัจจุบันจะนิเทศตามนโยบาย นิเทศตามโครงการที่สำนักงาน
 การประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานคณะกรรมการการประถม
 ศึกษาแห่งชาติกำหนด จึงไม่มีการกำหนดวันเวลาแน่นอน ผู้รับการนิเทศไม่ได้รับรู้ ผู้รับการนิเทศ
 ไม่ได้มีส่วนร่วม การดำเนินการนิเทศจึงประสบความสำเร็จล้มเหลวเพราะขาดความร่วมมือ ดังที่
 ครุรักษ์ ภิมภักษ์ (2538, หน้า 53) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการนิเทศว่า การปฏิบัติ
 การนิเทศควรเป็นไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ได้วางแผนการนิเทศไว้ หากมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ
 เกิดขึ้น บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนโดยเฉพาะครูกับผู้นิเทศต้องรับรู้ร่วมกัน ผู้นิเทศจะต้องแก้ปัญหา

และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ การยึดหยุ่นเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตามความจำเป็น

การประเมินผลและรายงานผล จากผลการศึกษาพบว่า หลังการปฏิบัติการนิเทศแล้วควรมีการวิเคราะห์ผลการสอนร่วมกัน การวิเคราะห์ผลการนิเทศแล้วควรรีให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูให้ครูรู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง ควรมีการจัดทำในรูปคณะกรรมการประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและอภิปรายผลที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ทำให้ทราบว่า การดำเนินการนิเทศในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน ไม้ได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม มีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ โรงเรียนควรศึกษาปัญหาที่แท้จริงของโรงเรียนว่ามีปัญหาใดบ้าง ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานนิเทศ ทำให้การดำเนินการนิเทศไม่ประสบผลสำเร็จ ปัญหาดังกล่าวควรได้มาจากบุคลากรทุกคนในโรงเรียน เพื่อได้ทราบปัญหาที่แท้จริง จากนั้นโรงเรียนควรศึกษาความเป็นไปได้หรือความต้องการของครู การจะให้การนิเทศประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องทำอะไรบ้าง นั่นคือโรงเรียนต้องรู้ปัญหาและความต้องการของโรงเรียนอย่างชัดเจน

การวางแผนและกำหนดทางเลือก ควรนำปัญหาและความต้องการของโรงเรียนมาใช้ในการวางแผน และกำหนดทางเลือกหลาย ๆ ทาง เพื่อให้แผนที่ทำขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จึงควรรีให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน และจะทำให้เกิดการยอมรับ

การสร้างสื่อและเครื่องมือ บุคลากรในโรงเรียนทุกคนควรเป็นผู้กำหนดรายการนิเทศ และเกณฑ์การนิเทศขึ้นมา เพื่อให้เกิดความพึงพอใจจากทุกฝ่ายทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ รายการนิเทศที่ตกลงร่วมกัน ควรเป็นรายการที่สามารถปฏิบัติได้จริง เครื่องมือในการสังเกตการสอนที่จัดทำขึ้น ต้องครอบคลุมและปรับปรุงเป็นอย่างดี เพื่อให้ผู้นิเทศใช้เครื่องมือในการปฏิบัติการนิเทศได้สะดวก ง่ายต่อการบันทึกผลการนิเทศ

การปฏิบัติการนิเทศ ควรเป็นไปตามแผนที่วางไว้ ควรปฏิบัติตามวัน เวลา ที่กำหนดไว้ ผู้นิเทศควรมาจากความพึงพอใจ เต็มใจของผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศควรเป็นผู้มีความรู้ด้านการนิเทศเป็นอย่างดี และรอบรู้เรื่องที่จะทำการนิเทศ อาจมีการผลัดเปลี่ยนหน้าที่กันเป็นผู้นิเทศ เพื่อให้เกิดบรรยากาศแบบประชาธิปไตย การนิเทศจึงจะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ครูได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และตั้งศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของแต่ละคนออกมาใช้อย่าง เกิดประโยชน์สูงสุด

การประเมินผลและรายงานผล ควรมีการประเมินผลที่เป็นระบบ หลังการปฏิบัติการนิเทศ ควรให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครู เพื่อให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องของตนเองและใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ควรมีการจัดทำรายงานอย่างเป็นกิจลักษณะ

ควรนำผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้ในการวางแผนการนิเทศในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียนในเชิงปฏิบัติการจริงต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาในเชิงปฏิบัติการในระดับโรงเรียน ในระดับกลุ่มโรงเรียน ในระดับอำเภอ เกี่ยวกับการใช้รูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา และควรมีการศึกษาในเรื่อง คณะกรรมการร่วมในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน